

BALASSAGYARMAT.

MINT VALAMI ma is megborzongató álmom, úgy rémlik fel előttünk másfél évtized messzeségéből, az akkor élet-halál nagy választóján vergődő magyar nemzet rettenetes betegségének minden mozzanata. A Károlyi-uralom és a proletárdiktatúra lázas tébolyának önkívülete csak a nagyon erős szíveket nem kezdte ki, csak a legfénylőbb agyvelőket nem homályosította el. A meg nem bénult akaratnak és az élet ösztönétől segített öntudatnak köszönhetjük, hogy a nemzetnek ez a választói tragédiája nem a halál, hanem az élet felé való elindulást jelentette. Évfordulóját ünnepeljük ennek az elindulásnak, — másfél évtizedes fordulóját Balassagyarmat visszafoglalásának. Az ünnep jelentőségét az teszi súlyossá, hogy az egyetlen városban, melyet fegyverrel vettünk vissza, volt ellenállási erő s ha ilyen erő lett volna másutt is, másmilyen lenne Magyarország térképe . . .

Ma, tizenöt esztendő után legyen biztatónk a küzdelmes jelenben : az emlékezés . . . És a példa ereje szálljon át lelkünkbe, adjon kitartást mai harcainkhoz és táplálja bennünk az egyre gyarapodó reményt Nagy-Magyarország boldog valóraválásához !

* * *

Zord téli napok jártak Magyarország felett : 1919 január utolsó napjait írták . . . Szétzüllött, fegyelmetlen hadseregünk maroknyi maradványai egy-egy derék magyar tiszt vezénylete mellett itt-ott még megkísérelték az egyre terjeszkedő ellenség feltartóztatását, de jöttek a fejtelten fejek parancsai a fővárosból : tilos a fegyveres ellenállás . . . És összeomlott minden kivívott eredmény. Így például a cseheket 1918 őszétől a demarkációs vonal menti fegyvertények akadályozták meg abban, hogy határukat Vác és Pásztó vonaláig terjesszék ki. De Besztercebányát felsőbb parancsra kiűritették csapataink és az ottani pótzászlóalj Balassagyarmatra vonult be, magával hozva a megmentett hadianyagot és 80 fő legénységet. Ekkor az Ipoly folyó lett a demarkációs vonal Párkányánától Rappig, azonban komoly veszély fenyegetett, hogy a csehek nem veszik ezt figyelembe és tovább terjeszkednek dél felé. Így is történt . . . A Nemzeti Tanács nem támogatta az ellenállás tervét, Balassagyarmat a csehek kezére került. Egy-egy kisebb csoport hősies ellenállása csak négy nappal odázta el a város megszállását. A csehek valóssággal lefegyverezték a maroknyi magyar csapatot.

Végzetes órák következtek. A hivatalos, ideiglenes határnak ez az áttörése és a város elfoglalása mindenütt rémületet keltett. Ha ezt lehet, ha ezt szabad, akkor nyitva az út dél felé . . . A város megbénult. A főjegyző tartotta az emberekben a lelket. Az Aszódra koncentrált kis magyar csapat vezetői elhatározták, hogy függetlenítik magukat a Nemzeti Tanács gyáva

utasításaitól és a megbízható hazafias katonákat bevonva, a bátor vasutasok támogatásával megkísérlik a város visszafoglalását. Alig több, mint 350 főből álló csapat 1919 január 29-én éjjel megindult Balassagyarmat felé. Hajnalig tartottak a csatározások szerte a városban, de a komoly, véres harc a csehek kezében lévő laktanya körül és az épületben dült.

Reggelre teljes volt a zűrzavar a városban. A laktanyába szorult csehek még mindig dacoltak a magyar katonákkal. Ekkor egyesek a város erélyes főjegyzőjét kérték fel, hogy vegye kezébe a város sorsának irányítását. A főjegyző azonnal telefonált Budapestre a honvédelmi minisztériumba. Segítséget kért városa számára! Délután megérkezett a Hatvanban állomásozó iglói géppuskásoktól egy géppuskás-szakasz. Bevonult Balassagyarmatra. És ekkor a polgárság parancsnokának, a főjegyzőnek az a gondolata támadt, hogy a magyar vér kímélése céljából telefonon érintkezésbe kell lépni a laktanyába szorult csehekkel. A főjegyző felszólította őket, hogy adják meg magukat. A hajnali támadás annyira megremítette a cseheket, kik az erősítés érkezéséről is tudomást szereztek, hogy elfogadták a diktált feltételeket. Fegyvereiket gulába rakták a kaszárnyaudvaron és az iglóiak a hadizsákmányt, meg a foglyokat magukkal vitték Hatvanba.

A csehek kiverése fölött érzett öröm az iglói csapat távozásával riadalommá változott. A balassagyarmatiak cseh retorziótól féltek. A lakosok közül egyesek elmenekültek. Este még a harangokat is félreverte valaki...

A polgárság parancsnoka álmatlanul virrasztotta át az éjszakát. Reggel tanácskozott a katonai vezetőkkel a védelem megszervezéséről. A lélektenilag legkedvezetlenebb közhangulatban indult meg a lázas szervezkedés. Délre a városban helyreállt a rend és bizakodóvá lett a hangulat.

Január 30-án megindult a csehek első ellentámadása, 31-én a második. A kis magyar csapatok fényes sikerrel verték vissza a cseh támadást. Február elsejére az Ipoly vonala az Ipolyságtól egészen Rappig ismét magyar kézen volt.

Ha ma Balassagyarmat Magyarországhoz tartozik, az vitéz katonáink és vasutasaink hősiességén kívül elsősorban az akkori városparancsnok érdeme.

A balassagyarmati főjegyző és parancsnok, akinek ezt Magyarország köszönheti: Huszár Aladár, Budapest főpolgármestere.

* * *

Szomorú hetek és hónapok következtek e fényesemlékű történelmi napokra. Károlyi árulása, a proletárdiktatúra. Ezeknek a sötét időknek heroikus mártírsors-vállalásáról «aere perennius» emléket állított az utókor számára a «Bujdosó könyv», mely mielőtt bevonult volna a történelem csendes csarnokába, Balassagyarmaton is bujdosott, hazátlanul.

A láz elmúlt, a beteg Magyarország talpraállt. A gyógyulás első jele Balassagyarmaton fénylett bele a könnytől homályos magyar szemekbe, ígéretnek, biztatásnak, reménysugárnak, 1919 január utolsó napjaiban.

Ma, tizenöt esztendő után legyen biztatónk a küzdelmes jelenben: az emlékezés...